

"Lâzım-ı eammın vücuduyla, melzum-u ehassın vücudunu intaca çalışan akîm bir kıyasın neticesidir." cümlesini açıklar mısınız?

"Şu tabiat ve kuvâ-yı umumiye tesmiye ettikleri emirler, kat'iyen akli ikna edecek ve fikre kendini beğendirecek ve nazar-ı hakikat ona ünsiyet edecek hiçbir mülâyemet ve münasebet yok iken ve şu kâinata illet ve masdar olmaya kabiliyeti mefkud iken, mahzâ Sânidenden tegafül ve intizamın ilcâından tevellüt eden yalnız ıztırarla veleh-resan-ı ukul olan kudretin âsârını şu matbaa-misal olan tabiatın san'atından görmek, tabiatı mistar iken mastar tahayyül etmek, 'lâzım-ı eamm'ın vücuduyla, 'melzum-u ehass'ın vücudunu intaca çalışan akîm bir kıyasın neticesidir. Evet, şu kıyas-ı akîm, dalâlet ve hayret vadilerine çok yolları açmıştır."(1)

Lazım-ı eamm: Umuma taalluk edip, umum için geçerli olan kural ve kayıt demektir. Mesela, "Bütün eşya hadistir." hükmü, mahlukat açısından umumi ve gerekli bir hükümdür.

Melzum-u ehass: Özele taalluk edip özel için geçerli olan kural ve kayıt demektir. Mesela, Allah zaman ve mekandan münezzehtir, demek sadece Allah'a ait bir gerekliliktir. Bu gerekliliği mahlukata teşmil etmek mümkün ve caiz değildir. Nasıl umumi kaide Allah hakkında caiz değilse, Allah'a ait hususi bir kaide de umuma teşmil etmek neticesiz ve akim bir kıyastır.

Bu iki cümlelerin bileşik haline **kıyas-ı akim** denir ki, **neticesiz veya doğru netice vermeyen kıyas** manasındadır. "Tabiatı mistar iken, masdar tahayyül etmek, **lazım-ı eammın vücuduyla, melzum-u ehassın vücudunu intâca çalışan akim bir kıyasın neticesidir.**"

Allah'ın sonsuz kudretini tabiata teşmil etmek ya da ondan ibaret görmek, akim bir kıyastır. Böyle bir hezeyana yuvarlayan şey de sebep ile sebepten hasil olan neticenin arasındaki orantısızlıktır. Yani sebep çok adi ve basit iken, sebepten çıkan netice gayet mükemmel ve sonsuz bir kudret isteyen sanattır. Neticedeki harikalığa ve mükemmelliğe bakarak, mecburen akim bir kıyasla sebebe de sonsuz ilim ve kudret izafe etmek zorunda kalıyor. İşte bu kıyas fasit ve akim bir kıyastır.

(1) bk. [Muhakemat, Üçüncü Makale \(Unsuru'l-Akide\), Birinci Maksat.](#)

İlgili ders videosu için tıklayınız:

- [Prof. Dr. Şadi Eren, Muhakemat Dersleri \(41. Bölüm\).](#)